

Forskares förutsättningar att publicera med öppen tillgång – med fokus på Sverige

Forskares förutsättningar att publicera med öppen tillgång - med fokus på Sverige

VR2210

Dnr 5.3-2021-06944

ISBN 978-91-88943-70-5

Arbetsgruppen har utgjorts av Lisbeth Söderqvist, Karla Anaya de Carlsson, Anni Järvelin och Karin Tegerstedt.

Swedish Research Council

Vetenskapsrådet

Box 1035

SE-101 38 Stockholm, Sweden

Innehållsförteckning

Innehållsförteckning	3
Förord	5
Sammanfattning	6
Använda begrepp och akronymer	8
Bibsamkonsortiet	8
cOAlition S/Plan S.....	8
Corresponding author	8
Creative Commons Licens/CC-licens.....	8
DOAJ	8
DORA	9
Embargo.....	9
Författaravgift/Publiceringsavgift/APC/BPC	9
Hybridtidsskrift	9
ISSN.....	9
Journal Impact factor (JIF)	9
Kriterium.....	9
Låsta tidskrifter	10
Norska listan	10
Openaccess-tidskrift, "guldtidskrift"	10
Parallellpublicering.....	10
Publikationskanal.....	10
Tranformativa avtal/read and publish	11
Svenska listan i Swepub	11
Unpaywall.....	11
Web of Science	11
Öppen tillgång	12
Summary	13
Inledning	15
Syfte och bakgrund	15
Frågeställningar, metod och rapportens disposition	16
Forskares förutsättningar: målet om öppen tillgång till artiklar	17
En stor andel av svenska publicerade artiklar är öppet tillgängliga idag	18
En stor andel av publiceringskanalerna är öppet tillgängliga idag	23
Forskares förutsättningar: målet om öppen tillgång till vetenskapliga böcker	26
Monografikris i Europa, lösningen – öppen tillgång?	26
Regeringsuppdrag till KB att samordna arbetet för öppen tillgång till publikationer	27
Utredning rekommenderar finansiärer att inkludera böcker i riktlinjer....	28
Möjligheten att publicera böcker med öppen tillgång på den svenska marknaden.....	28
Kriterium.....	30

Rekommendationer	32
Källor	33
Bilagor	34
Bilaga 1, Vetenskapsrådets policy för öppen tillgång till vetenskapliga publikationer och forskningsdata.....	34
Bilaga 2, Statistik publiceringskanaler	35
Bilaga 3, Diagram transformativa avtal	37

Förord

Vetenskapsrådet verkar för att öppen tillgång till publikationer ska bli en naturlig del av forskningsprocessen. Till exempel har vi sedan 2010 riktlinjer om att de forskare som beviljats bidrag från oss ska publicera sina forskningsresultat med öppen tillgång. Dessa riktlinjer har regelbundet uppdaterats för att både följa och bidra till utvecklingen av området. Vi deltar i dialogen om utvecklingen av öppen tillgång som förs nationellt mellan forskare, forskningsfinansiärer, bibliotek och lärosätesledningar, och i det internationella arbetet, bland annat via Science Europe. Syftet är att bidra till en kulturförändring och stärka incitamenten för öppen tillgång.

I denna studie har vi kartlagt och analyserat vilka förutsättningar forskare har att publicera med öppen tillgång. I rapporten ger vi även rekommendationer om hur Vetenskapsrådets riktlinjer för öppen tillgång till publikationer kan utvecklas.

Stockholm, 20 oktober 2022

Katarina Bjelke

Generaldirektör, Vetenskapsrådet

Sammanfattning

Studiens syfte är att kartlägga och analysera vilka förutsättningar forskare möter när de ska publicera med öppen tillgång. Studien tillkom i samband med att Vetenskapsrådet ville undersöka möjligheten att justera de riktlinjer och villkor som ska gälla för öppen tillgång till publikationer, när forskare erhåller forskningsbidrag. Utgångspunkten är forskningspropositionens målbeskrivning om omedelbar öppen tillgång för publicering av forskningsresultat.

I studien undersöks relationen mellan öppen tillgång och de tidskrifter som av många forskare uppfattas som mest attraktiva att publicera i. Vidare redogörs för vilka förutsättningar som finns för forskare att publicera vetenskapliga böcker med öppen tillgång. Studien avslutas med rekommendationer om vissa justeringar av Vetenskapsrådets riktlinjer.

Föreliggande studie visar att forskare vid svenska lärosäten har goda möjligheter att publicera artiklar i avgiftsbelagda hybrid- och openaccess-tidskrifter, vilket innebär omedelbar öppen tillgång till forskningsresultaten. De transformativa avtalen täcker avgifter för publicering i många av de tidskrifter som forskarna anser är mest eftertraktade att publicera i.

Slutsatsen från studien är att Vetenskapsrådet kan justera villkoren i enlighet med forskningspropositionen. Vetenskapsrådet bör fortsatt tillåta forskare att söka medel för publicering när de söker forskningsbidrag. Detta gör det möjligt för forskarna att betala avgift till hybrid- eller openaccess-tidskrifter, vilket kan bli nödvändigt i synnerhet om de transformativa avtalen inte förlängs. Frågan om medel för publicering kan behöva bedömas på nytt om avtalen upphör och/eller när nya alternativa publiceringsformer har etablerats och utvärderats, eller fram till dess att bedömningssystemen utvecklas mot ett minskat fokus på var forskare publicerar. Vetenskapsrådet har i skrivande stund ett internt projekt som tittar på möjligheterna att utveckla bedömningen av forskarnas meriter. Detta arbete kan eventuellt leda till ett minskat fokus på tidskrifternas prestige när granskning av inkomna ansökningar om forskningsbidrag bedöms av Vetenskapsrådets expertpaneler. Men forskarkarriärer är globala och med det är detta en systemfråga. En utveckling krävs där eventuella konflikter minskas mellan meriteringssystemet å ena sidan och målet om öppen tillgång å den andra.

När det gäller målet om öppen tillgång till vetenskaplig bokpublicering kan vi konstatera att ett antal förutsättningar redan är på plats. Bland dem kan nämnas avhandlingar som redan i hög utsträckning publiceras med öppen tillgång, Acta- och skriftserier vid universiteten som förordar publicering med öppen tillgång och internationella och kommersiella förlag som med relativt stor utgivning av böcker ger möjligheter till publicering med öppen tillgång. Kriterium erbjuder vidare de svenska förlagen bistånd med vetenskaplig granskning och publicering med öppen tillgång. Även här gäller att Vetenskapsrådet fortsatt bör tillåta

forskare att söka medel för publicering med öppen tillgång, när de söker forskningsbidrag.

Använda begrepp och akronymer

Bibsamkonsortiet

Svenska universitet, högskolor, myndigheter och statliga forskningsinstitut tecknar tillsammans, via Kungliga Biblioteket, licensavtal för elektroniska tidskrifter och databaser. Detta kallas för Bibsamkonsortiet.

cOAlition S/Plan S

cOAlition S är en grupp nationella forskningsfinansierande organisationer som med stöd av Europeiska kommissionen och det Europeiska forskningsrådet (ERC) bildade en koalition som ska driva på utvecklingen av öppen tillgång. Plan S utgör navet för organisationen och består av ett mål och tio principer. cOAlition S har bland annat lanserat begreppet Transformativa avtal (se nedan under rubriken Read and Publish/Transformativa avtal). I skrivande stund ingår de svenska finansiärerna Vinnova, Forte och Formas i grupperingen.

Corresponding author

Corresponding author är den av författarna som tar ansvaret för manuskriptet under produktions- och granskningsprocess (peer review). All kommunikation mellan artikelförfattarna och tidskriften går via denna person.

Creative Commons Licens/CC-licens

En Creative Commonslicens (CC-licens) är ett slags avtal. Den ekonomiska rätt som licensen ger innebär att forskaren har möjlighet att publicera och sprida sitt verk, en rätt som forskare i traditionella avtal ofta överlåter till ett förlag i samband med undertecknandet av förlagets standardkontrakt. Licensen ger också andra rätt att använda och sprida verket, men de måste ange upphovsrättspersonen och de får inte förvansa verket.

CC-licenser har skapats av Creative Commons, en ideell organisation vars mål är att hjälpa de som skapar verk och vill dela med sig av dem. Licensmodellerna är fria att användas.

CC-BY-licensen är den variant som flera internationella organisationer rekommenderar.

DOAJ

DOAJ är en förkortning av Directory of Open Access Journals. DOAJ är en oberoende icke-kommersiell organisation som indexerar openaccess-tidskrifter som uppfyller vissa kvalitetskrav.

DORA

DORA är en förkortning av The San Francisco Declaration on Research Assessment. DORA har uppmärksammat frågan om meritvärdering i forskningssystemet och anser till exempel att värdering av forskning inte ska vara baserad på Journal Impact Factor (JIF). DORA har tagit fram en deklARATION om meritvärdering som många organisationer i forskningssystemet har undertecknat.

Embargo

Många tidskrifter kräver ensamrätt till artikeln under en specificerad tidsrymd (embargo), under den tidsperioden ska forskaren inte själv sprida artikeln, till exempel via parallellpublicering.

Författaravgift/Publiceringsavgift/APC/BPC

Författaravgifter, eller publiceringsavgifter, benämns ofta som article processing charges (APC) eller "book processing charges" (BPC) beroende på om avgiften gäller öppen tillgång till en artikel eller en bok.

APC kan utgöra betalning för antingen en hybridpublicering i en prenumerationsbaserad tidskrift, då betalar författaren för att artikeln ska publiceras med öppen tillgång. En APC kan också syfta på en avgift för publicering i en openaccess-tidskrift.

Hybridtidskrift

Hybridtidskrift är en beteckning som anger att tidskriften är prenumerationsbaserad men att forskaren mot en avgift kan göra sin artikel omedelbart öppet tillgänglig. Avgifter till hybridtidskrifter är genomsnittligt sett högre än avgifter till openaccess-tidskrifter.

ISSN

(International Standard Serial Number) är ett unikt åttasiffrigt nummer som ges till publikationer i seriella resurser (t.ex. tidskrifter).

Journal Impact factor (JIF)

JIF är ett bibliometriskt mått som mäter citeringar. Om många forskare citerar artiklar i en tidskrift kan den benämnas som högciterad, eller annorlunda uttryckt, den har en hög journal impact factor.

Kriterium

Kriterium är en plattform som erbjuder vetenskaplig granskning (peer review) och publicering av böcker med öppen tillgång, i enlighet med utredningens

förslag. Eftersom Kriterium inte är ett förlag krävs att manuskriptet också har en utgivare. Boken ges sedan formellt sett ut både i serien/på förlaget och i Kriterium. Det är förlaget eller serien som har hand om produktion och distribution av den färdiga boken.

Låsta tidskrifter

I texten används begreppet "låsta" tidskrifter. Med det avses tidskrifter som kräver att läsaren betalar för att kunna ta del av innehållet i tidskriften, normalt genom att betala för en prenumeration.

Norska listan

Norska listan är ett register över godkända publikationskanaler som vetenskapliga tidskrifter, serier och förlag. Publikationskanalerna bedöms även utifrån olika kriterier och kategoriseras i olika nivåer från 0 till 2. Nivå 2 är den högsta nivån vilket innebär att publiceringskanaler bedöms som ledande inom sitt forskningsområde.

Norska listan utvecklas av Direktoratet for høyere utdanning og kompetanse (HK-dir) i samarbete med Det nasjonale publiseringsutvalget (NPU) på uppdrag av Kunnskapsdepartementet. Direktoratet har det operativa ansvaret. NPU är godkännandemyndighet för tidskrifter, serier och förlag.

Openaccess-tidskrift, "guldtidskrift"

Med openaccess-tidskrifter, ibland kallade guldtidskrifter eller bara guld, avses tidskrifter som publicerar samtliga artiklar med omedelbar öppen tillgång. En del openaccess-tidskrifter tar en författaravgift, andra har finansiering från till exempel en fakultet och tar ingen avgift av författaren för publicering.

Parallellpublicering

Parallellpublicering avser en publikation som publiceras i en traditionell prenumerationsbaserad tidskrift och görs öppet tillgänglig av författaren genom att en kopia placeras i ett öppet digitalt arkiv, ofta benämnt som ett repositorium. Vanligen kräver förlaget en fördröjning av parallellpubliceringen, ett så kallat embargo, som innebär att publicering i öppet arkiv får göras först efter en viss tid.

Publikationskanal

Publikationskanaler utgörs av till exempel publiceringsplattformar, tidskrifter, serier och förlag.

Tranformativa avtal/read and publish

Begreppet transformativa avtal fördes fram av cOAlition S och ersatte då det tidigare använda begreppet "read and publish", det vill säga ett avtal som innefattar att köparen (ofta lärosätet) betalar för både rättigheten att läsa den prenumerationsbaserade tidskriften och för att forskare som publicerar i tidskriften kan göra det med öppen tillgång.

Begreppet transformativa avtal innefattar till skillnad från "read and publish" även en riktning: Vid ett definierat år ska de upphöra och de prenumerationsbaserade tidskrifterna ska då ha transformerats/omvandlats till openaccess-tidskrifter. I den guide som koalitionen har utarbetat framgår att medlemmarna kan välja att stödja transformationen ekonomiskt via publiceringsavgifter som längst till den 31 december 2024.¹

I Sverige förhandlas de transformativa avtalen av Bibsamkonsortiet. Avtalen löper som längst till och med 2024 i enlighet med den tidsgräns som satts inom Plan S och innefattar en CC-licens.

Svenska listan i Swepub

Svenska listan är ett register över sakkunniggranskade publiceringskanaler i Swepub. Den syftar till att göra innehållet i publikationsdatabasen Swepub tillgänglig för kvalitetssäkrade bibliometriska analyser. Swepub har en hög täckningsgrad för svenska publikationer eftersom drygt 40 svenska universitet, högskolor och myndigheter bidrar till innehållet. Därför kan listan användas som ett generellt register över vanligt förekommande vetenskapliga publiceringskanaler vid svenska lärosäten. Svenska listan uppdateras en gång per år med nya klassifikationer av publiceringskanaler.

Unpaywall

Unpaywall är ett verktyg som hjälper till att hitta artiklar som är fritt tillgängliga.

Web of Science

Databasen Web of Science som ägs av Clarivate Analytics, är en databas för refereegranskade tidskrifter och ett analysverktyg för att analysera internationell forskningskommunikation utifrån hur de i databasen indexerade artiklarna citerar varann. Web of Science innehåller vetenskapliga tidskrifter inom samtliga vetenskapliga områden.

Vetenskapsrådet köper rådata från Clarivate Analytics och detta innehåll motsvarar i stort sett innehållet i Web of Science. När det här står Web of Science menas Vetenskapsrådets databas (som består av följande produkter: Science Citation Index Expanded®, Social Science Citation Index® och Arts and Humanities Citation Index®. Dessa produkter har sammanställts av

¹ <https://www.coalition-s.org/transformativ-journals-faq/>

Clarivate Analytics®, Philadelphia, Pennsylvania, USA© Copyright Clarivate Analytics® 2018. Alla rättigheter förbehållna.)

Öppen tillgång

I Sverige (och i rapporten) används synonymt begreppen öppen tillgång, öppet tillgängligt, fritt tillgängligt och open access. Att publikationerna är "öppna" innebär att alla kan ta del av innehållet digitalt utan att inneha ett medlemskap, vara prenumerant eller behöva betala för läsningen via en avgift. Motsatsen är att publikationerna är "låsta" det vill säga, läsningen är förknippad med en kostnad.

Summary

The purpose of the study is to map and analyse the conditions that researchers encounter when publishing with open access. The study was set up in conjunction with the Swedish Research Council investigating the opportunities to adjust the guidelines and conditions that shall apply for open access to publications when researchers are receiving research grants. The starting point is the goal description in the Government's research bill, about immediate open access for publications of research results.

The study investigates the relationship between open access and the journals that many researchers perceive as being the most attractive to publish in. It also describes the opportunities that exist for researchers to publish scientific books with open access. The study concludes with recommendations for certain adjustments of the Swedish Research Council's guidelines.

This study shows that researchers at Swedish higher education institutions have good opportunities to publish articles in fee-charging hybrid and open access journals, which entail immediate open access to the research results. The transformative agreements cover fees for publication in many of the journals that the researchers consider are the most attractive to publish in.

The conclusion of the study is that the Swedish Research Council can adjust the conditions in accordance with the Government's research bill. The Swedish Research Council should continue to allow researchers to include funding of publication costs when applying for research grants. This makes it possible for researchers to pay fees to hybrid or open access journals, which may become necessary, in particular if the transformative agreements are not extended. The issue of funding of publication costs may need to be reviewed if the agreements are terminated and/or when new, alternative publication formats have been established and evaluated, or until such time as the assessment systems develop towards reduced focus on where researchers publish. As we write, the Swedish Research Council is carrying out an internal project looking at the opportunities to develop the assessment of researcher merits. This work may lead to a reduced focus on the prestige of the journals when applications for research grants are assessed by the Swedish Research Council's expert review panels. However, research careers are global, and this is a system issue. Development is required to reduce any conflicts between the merit acquisition system on the one hand, and the goal of open access on the other hand.

As to the goal of open access to scientific book publication, we have established that a number of preconditions are already in place. Among these are theses, which are already largely published with open access, Acta and publication series at universities that encourage publication with open access, and international and commercial publishers that, with relatively large-scale publication of books, provide opportunities for publication with open access.

Furthermore, Kriterium offers Swedish publishers assistance with scientific review and publication with open access. Here too, the Swedish Research Council should continue to allow researchers to include funding of publication costs when applying for research grants.

Inledning

Syfte och bakgrund

Denna studie tillkom i samband med att Vetenskapsrådets riktlinjer för öppen tillgång till publikationer skulle justeras. I det sammanhanget ville myndigheten kartlägga och analysera vilka förutsättningar forskare möter när de ska publicera med öppen tillgång.

I studien undersöks relationen mellan öppen tillgång och de tidskrifter som av många forskare uppfattas som mest attraktiva att publicera i. Vidare redogörs för vilka förutsättningar som finns för forskare att publicera vetenskapliga böcker med öppen tillgång. Studien avslutas med rekommendationer om vissa justeringar av Vetenskapsrådets riktlinjer.

Ett motiv för att Vetenskapsrådet väckte frågan om att justera villkoren för publicering med öppen tillgång är att i den forskningsproposition som antogs av riksdagen i december 2020, tydliggör regeringen att ”vetenskapliga publikationer, som är ett resultat av offentligt finansierad forskning ska vara omedelbart öppet tillgängliga med verkan från 2021.” I de villkor som Vetenskapsrådet ställde vid den tidpunkt då forskningspropositionen presenterades, saknades krav om omedelbar öppen tillgång, då myndigheten tillät en viss fördröjning från publicering till att den gjordes öppen tillgänglig, en så kallat embargotid. Motivet för att Vetenskapsrådet har avvaktat var att myndigheten ville undersöka forskarnas förutsättningar för att publicera med omedelbar öppen tillgång.

Vetenskapsrådets villkor omfattade heller inte alla former av vetenskapliga publikationer: för den som publicerade i bokform ställdes inga villkor om öppen tillgång. Vetenskapsrådet tolkar propositionen som att även när forskningsresultat publiceras i bokform bör dessa finnas fritt tillgängliga i digital form.

Frågeställningar, metod och rapportens disposition

För att belysa svenska forskares förutsättningar för publicering med öppen tillgång, med hänsyn även till det nuvarande meriteringssystemet, undersöker vi i rapportens första del:

1. Hur stor andel av de svenska artiklarna i Web of Science är öppet tillgängliga och hur högt citerade publikationerna är i de olika varianterna av öppen tillgång.
2. Hur stor andel av publiceringskanalerna (tidskrifter, bokserier, konferensserier etc.) som ingår i Svenska listan är öppet tillgängliga, och vilken andel av dessa kanaler når den högsta nivån i Norska listan.

Studien undersöker hur forskare vid svenska lärosäten väljer att publicera, med fokus på publicering med öppen tillgång. Väljer de openaccess-tidskrifter, hybridtidskrifter eller använder de möjligheten att parallellpublicera? Studien undersöker även sambandet mellan forskarnas val av publiceringskanaler kopplade citeringsdata och Norska listans nivåindelning. Det senare givet att en förutsättning för forskarna är att publiceringen fungerar även i det nuvarande meriteringssystemet. Vetenskapsrådet är medveten om att metoden inte fångar alla forskningsämnen och att detta tillvägagångssätt inte ger hela bilden, men tror att det kan ge en kompletterande bild till de studier som till exempel Kungliga biblioteket har presenterat i samband med sitt samordningsuppdrag om öppen tillgång till vetenskapliga publikationer. Studien använder för denna del av rapporten data från Web of Science och Norska respektive Svenska listan.

I rapportens andra del undersöks vilka förutsättningar forskarna har för att publicera vetenskapliga böcker med öppen tillgång genom att:

3. Ta del av tidigare studier av den internationella respektive svenska marknaden när det gäller vetenskaplig publicering i bokform.
4. Undersöka om det redan idag finns forskningsfinansiärer som ställer krav om öppen tillgång till vetenskapliga böcker och hur detta i så fall hanteras av bokförlagen.

Studien undersöker även de möjligheter som finns för att införa ett villkor om öppen tillgång till vetenskaplig publicering när den sker i bokform. I detta avsnitt har studien eftersträvat att ge en bild av vilka alternativ som erbjuds, både för den som vill publicera internationellt och för den som vill publicera nationellt. Texten baseras på tidigare utredningar som har publicerats av Science Europe respektive Kungliga biblioteket, men även på sökningar på förlagens respektive ett antal forskningsfinansiärers hemsidor.

Forskares förutsättningar: målet om öppen tillgång till artiklar

Många organisationer i Europa har publicerat policys och upprättat riktlinjer inom den egna verksamheten om det fält som idag i Sverige benämns som "öppen tillgång till publikationer". Inte minst har det skett inom ramen för Europas samarbetsorganisationer. Detta kan sammanfattas som att det idag finns en samstämmig uppfattning om att forskningsresultat från offentligt finansierad forskning ska gå att ta del av även för den som saknar möjlighet att betala för informationen.

En aspekt som under senare år har kommit att uppmärksammas är att forskaren i och med ställda krav om publicering med öppen tillgång kan riskera att hamna i en konflikt mellan meriteringssystemet och målet om öppen tillgång. Publicering i vissa tidskrifter är mer meriterande för forskaren, det handlar då ofta om högciterade tidskrifter som har hög så kallad Journal Impact Factor (JIF). I andra fall kan det vara att forskarna vet att de når fler kollegor verksamma inom samma forskningsfält via vissa tidskrifter. I båda fallen kan detta motivera att de prenumerationsbaserade tidskrifterna blir ett förstahandsval för forskarna. Idag pågår en diskussion i Europa om att meriteringssystemen behöver förändras givet bland annat den ovan tecknade situationen. I skrivande stund har detta arbete just startat men det är en intressant utveckling som Vetenskapsrådet aktivt följer.

Mot bakgrund av detta sagda vill den här studien teckna en bild av forskares förutsättningar för att publicera med öppen tillgång och samtidigt kunna följa de krav som ställs av systemet för meritering och karriärutveckling. Detta görs genom att studien inledningsvis undersöker hur stor andel av de svenska artiklarna som är öppet tillgängliga enligt Web of Science och hur högt citerade artiklarna är i de olika varianterna av öppen tillgång. Vidare undersöks hur stor andel av de publiceringskanaler (tidskrifter, bokserier, konferensserier etc.) som ingår i Svenska listan som är öppet tillgängliga, och vilken andel av dessa kanaler som når den högsta nivån i Norska listan. Längre fram i rapporten undersöks även utvecklingen inom vetenskaplig bokpublicering men där används huvudsakligen andra underlag, framför allt tidigare publicerade undersökningar på detta tema.

En stor andel av svenska publicerade artiklar är öppet tillgängliga idag.

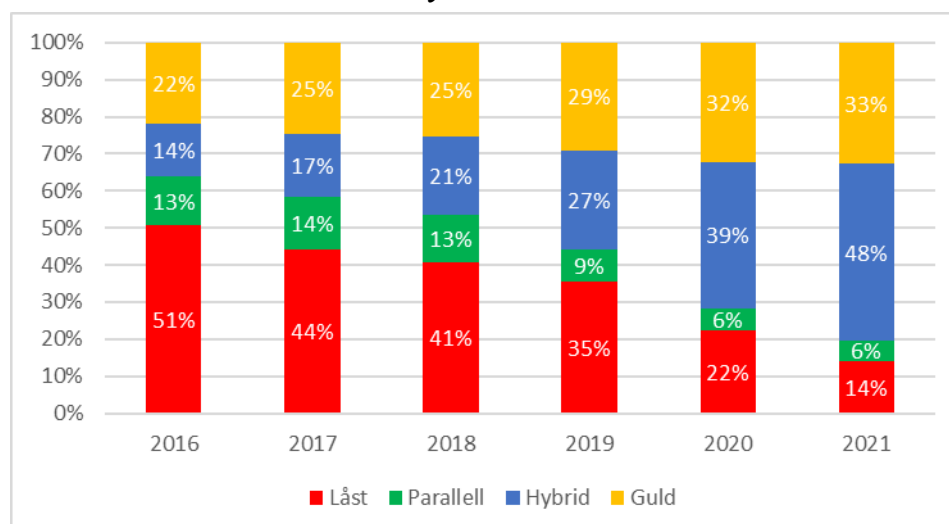
Det finns olika sätt som vetenskapliga artiklar kan göras öppet tillgängliga. De kan göras öppet tillgängliga genom publicering i open access-tidskrifter, även kallade guld-tidskrifter. Det kan också ske genom publicering i en prenumerationsbaserad tidskrift där artiklar mot en avgift blir omedelbart öppet tillgängliga, så kallad hybridpublicering. Slutligen finns alternativet parallellpublicering som innebär att forskaren parallellt med en publicering i till exempel en prenumerationsbaserad tidskrift, publicerar artikeln på en digital plattform som är öppet tillgänglig. Vid parallellpublicering kräver många tidskrifter ensamrätt till artikeln under en specificerad tidsrymd (embargo), under den tidsperioden ska forskaren inte sprida artikeln via parallellpublicering.

Studien börjar med att undersöka hur stor andel av samtliga svenska vetenskapliga artiklar som är öppet tillgängliga idag, och genom vilken av ovan nämnda former dessa är öppet tillgängliga.

Innehållet i Vetenskapsrådets publikationsdatabas motsvarar innehållet i den internationella publikationsdatabasen Web of Science. Publikationsdatabasen innehåller cirka 18 000 internationella vetenskapliga tidskrifter. Uppgifter om en artikel är fritt tillgänglig framgår av publikationsdatabasen via tjänsten Unpaywall. Både publikationer i hybrid-tidskrifter och publikationer i tidskrifter med transformativa avtal kategoriseras som "hybrid" av Unpaywall.

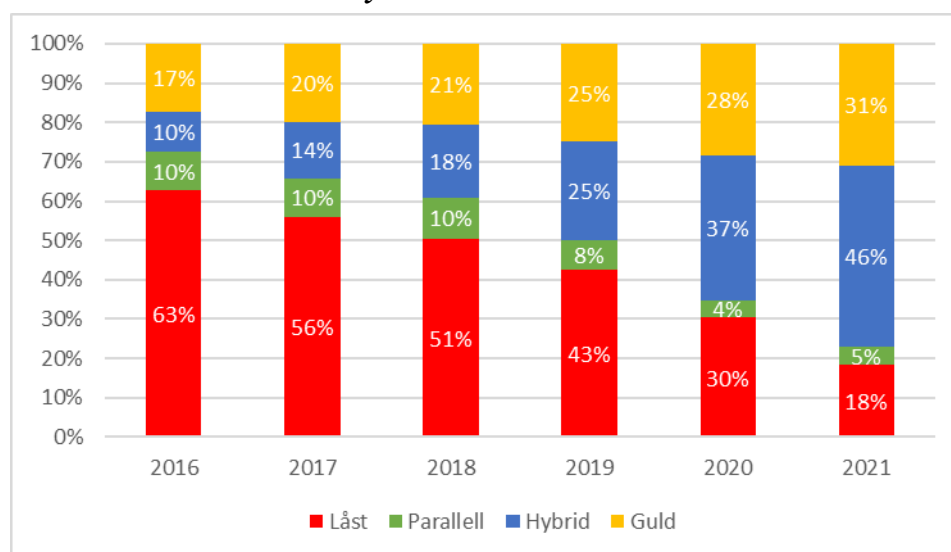
Figur 1 visar utvecklingen för öppen tillgång av vetenskapliga artiklar med både en corresponding author affilierad till ett svenskt lärosäte. Ett acknowledgement berättar vid publiceringen av forskningsresultat om det stöd som författaren har fått till, exempel ekonomiskt. Det framgår att hybridpublicering och publicering med öppen tillgång (guld) ökar medan låsta och parallellpublicerade artiklar minskar.

Figur 1 Andel vetenskapliga artiklar med både svensk corresponding author och acknowledgement till Vetenskapsrådet från 2016 till och med 2021. Källa: Clarivate analytics

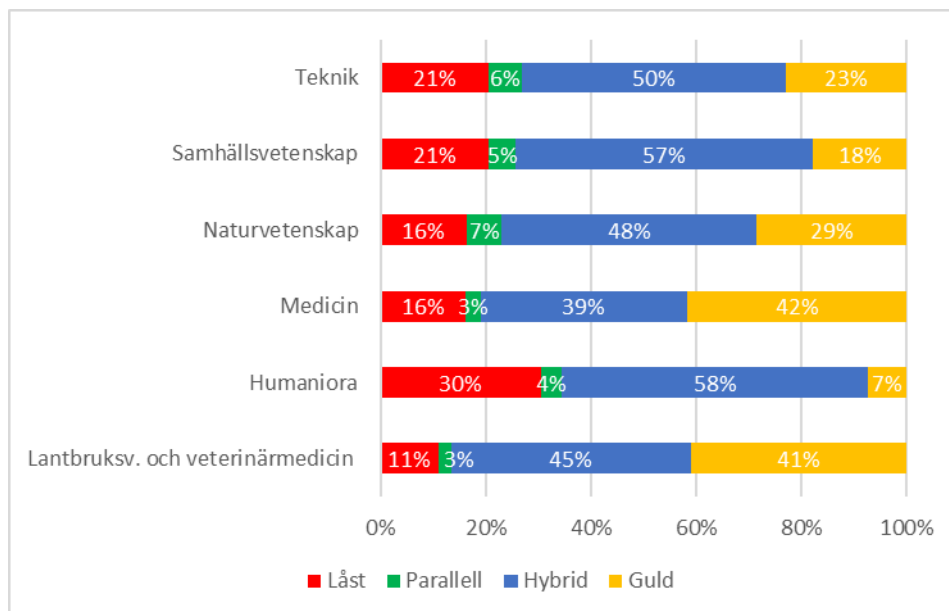
Figur 2 visar utvecklingen för öppen tillgång av artiklar publicerade med en corresponding author affilierad till ett svenskt lärosäte. Vi kan se hur andelen låsta publikationer har minskat de senaste sex åren, från 63 till 18 procent. Publicering i openaccess-tidskrifter (guld) har också ökat men framför allt beror ökningen av fritt tillgängliga publikationer på en större andel hybridpublicerade artiklar. Samma trend ser vi i figur 1 där vi har inkluderat artiklar med tack till Vetenskapsrådet.

Figur 2 Olika former av publicering av vetenskapliga artiklar öppet tillgängliga med en svensk corresponding author från 2016 till och med 2021. Källa: Clarivate analytics.

I figur 3 visas fördelning av vetenskapliga artiklar med svensk corresponding author inom olika forskningsämnesområden. Det framgår att andelen öppet tillgängliga publikationer är stor inom alla områden. Tydliga skillnader finns dock, andelen openaccess-publicationer (guld) är minst inom humaniora och här är också andelen låsta publikationer störst. Medicin respektive Lantbruksvetenskap och veterinärmedicin har en hög andel publiceringar i openaccess-tidskrifter (guld), i båda fallen över 40 procent.

Figur 3 Vetenskapliga artiklar med svensk corresponding author 2021 inom olika forskningsämnesområden uppdelat på tillgänglighet. Källa: Clarivate analytics.

Den här studiens sammanställning visar att en högre andel artiklar har publicerats med öppen tillgång jämfört med vad andra sammanställningar visar. Det kan bero på att Web of Science inte täcker alla tidskrifter inom alla forskningsområden, framför allt gäller det humaniora, men även samhällsvetenskap. Anledningen till detta är bland annat att forskare inom dessa områden ofta publicerar på annat sätt, till exempel i böcker och nationella tidskrifter, vilka inte är indexerade i Web of Science.

I figur 2 framgår att av samtliga publikationer från 2021 är 46 procent inom kategorin hybrid enligt Web of Science. Denna siffra är i realiteten troligen ännu högre då Web of Science inte är fullt uppdaterad på de transformativa avtalen.

Att hybridpublicering ökar beror till största delen på att Sverige via Bibsam-konsortiet förhandlat fram många transformativa avtal som ger forskare verksamma i Sverige möjlighet att publicera öppet tillgängligt i prenumerationstidskrifter utan att de själva behöver betala en avgift.

Tabell 1 visar en sammanställning av utgifter för publicering fördelat per olika former av avtal för publicering. Här syns en tydlig ökning av utgifterna för de transformativa avtalen och en tydlig minskning av utgifterna för de prenumerationsbaserade avtalen.

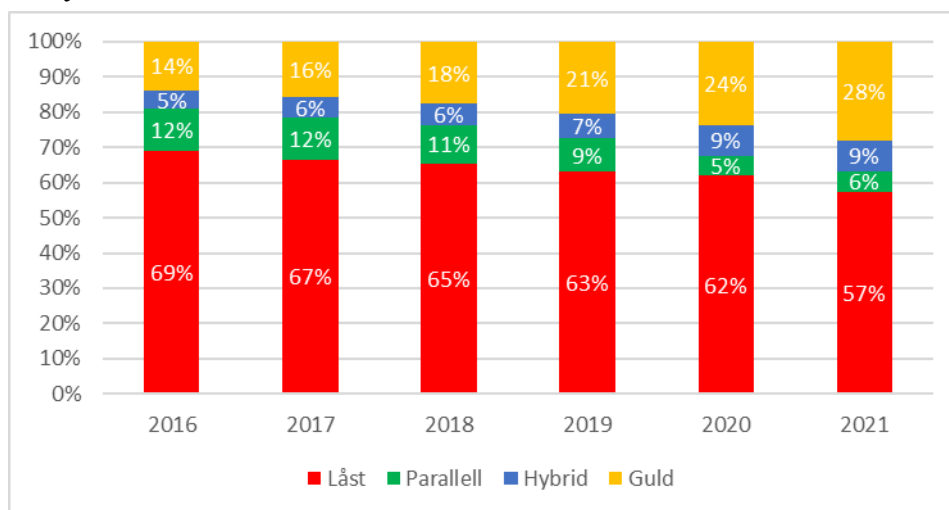
Tabell 1 Sammanställning av totala utgifter från 2017 till och med 2021 i miljoner kronor. Källa: Kungliga biblioteket 2021.

Utgifter	2017	2018	2019	2020	2021
Prenumerationer, Bibsam	254	180	121	39	32
Prenumerationer, lokalt lärosäten	125	138	148	157	161
Transformativa avtal, Bibsam	35	75	93	367	380
Avtal för endast helt öppet tillgänglig publicering, Bibsam			17	37	44
Öppet tillgänglig publicering, lokalt*	32	46	74	64	50
Fysiskt förvärv	52	52	51	45	45
Totalsumma	498	491	504	709	711

***Det syftar till de utgifter som lärosätena har haft i samband med öppen publicering hos förlag som inte täckts av ett Bibsamavtal.**

Det tycks dock som att utvecklingen mot öppen tillgång globalt sett går relativt långsamt, åtminstone i jämförelse med utvecklingen i Sverige. I figur 4 visas utvecklingen för öppen tillgång till vetenskapliga artiklar på global nivå. Tidskrifter som publicerar med öppen tillgång har ökat globalt, från 2016 till och med 2021 har andelen dubblats, från 14 till 28 procent. Samtidigt har de låsta artiklarnas andel minskat från 69 till 57 procent, vilket är en relativt blygsam minskning i jämförelse med data för Sverige.

Figur 4 Utvecklingen av öppen tillgång globalt. Källa: Clarivate analytics.

I Sverige är 82 procent av artiklarna fritt tillgängliga (Figur 2) medan det globalt sett är lite drygt hälften så många som är fritt tillgängliga, 43 procent. 18 procent svenska publikationer från 2021 är låsta medan motsvarande siffra globalt är 57 procent. Förmodligen är data gällande Sverige något missvisande på grund av Web of Science inte är fullt uppdaterad på de transformativa avtalen som tidigare nämnts. 2021 ligger andelen hybridpublicering i Sverige på 46 procent medan andelen globalt sett är endast 9 procent.

Som tidigare nämnts undersöker studien citeringsdata eftersom många forskare vill publicera i tidskrifter som har hög citeringsfaktor (JIF). Som mått på citeringsgenomsnitt använder vi andelen högciterade artiklar, närmare bestämt andelen artiklar inom de 10 procent mest citerade artiklarna. Världsgenomsnittet är 10 procent, ligger publikationerna över 10 procent citeras denna kategori högre än världsgenomsnittet. Ligger den under 10 procent innebär det att kategorin citeras mindre ofta än världsgenomsnittet.

Tabell 2 visar att högst andel högciterade artiklar finns i kategorierna parallellpublicering och hybridpublicering, som båda ligger över världsgenomsnittet. Kategorin guld har lägst andel högciterade publikationer, 7 till 9 procent i jämförelse med världsgenomsnittet på 10 procent. Låsta publikationer ligger på världsgenomsnittet, det vill säga 10 procent. En reflektion är att parallellpublicering ligger jämförelsevis högt.

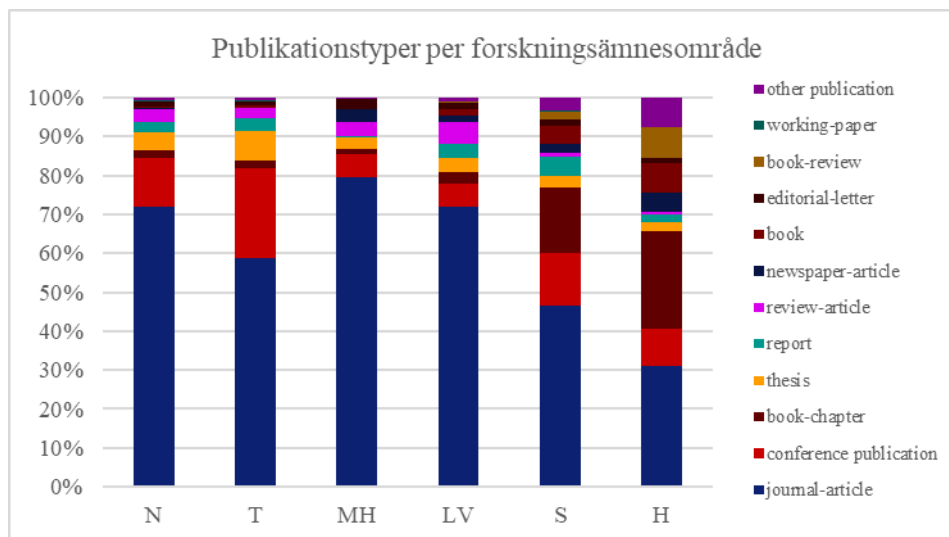
Tabell 2 Andelen högciterade publikationer inom olika kategorier av öppen tillgång i världen. Källa: Clarivate analytics.

	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Låst	9%	9%	9%	9%	9%	10%
Parallell	16%	15%	15%	15%	20%	17%
Hybrid	14%	14%	15%	14%	13%	13%
Guld	8%	8%	8%	9%	8%	7%

En stor andel av publiceringskanalerna är öppet tillgängliga idag

För att komplettera bilden om vilka förutsättningar forskare vid svenska lärosäten har för att publicera med öppen tillgång undersöker studien andelen öppet tillgängliga publiceringskanaler i Svenska listan och Norska listan. Svenska listan är ett register över sakkunniggranskade publiceringskanaler i Swepub (sök tjänst för forskningspublikationer av forskare verksamma i Sverige) som syftar till att göra innehållet i Swepub tillgängligt för kvalitetssäkrade bibliometriska analyser. Svenska listans täckningsgrad varierar mellan forskningsämnesområden beroende på vilka typer av publiceringskanaler forskare inom de olika områdena publicerar sig i. Svenska listan innehåller publiceringskanaler med ISSN, till exempel tidskrifter, konferensserier och avhandlingsserier. För medicin och hälsovetenskap samt naturvetenskap där forskare publicerar företrädesvis i tidskrifter är Svenska listans täckningsgrad hög. Inom samhällsvetenskap och i synnerhet humaniora där forskare oftare publicerar böcker eller bokkapitel är listans täckningsgrad något lägre (se Figur 5).

Figur 5 Publikationer i Swepub från 2021 fördelat på publikationstyper och forskningsämnesområde (N: naturvetenskap, T: teknik, MH: medicin och hälsovetenskap, LV: lantbruksvetenskap och veterinärmedicin, S: samhällsvetenskap, H: humaniora och konst).

I Svenska listan finns ingen nivåindelning av publikationskanalerna. För att analysera och gruppera publiceringskanaler efter uppfattad kvalitet kan man istället använda Norska listans nivåindelningar (0–2). Norska listans nivå 2 listar de publiceringskanaler som uppfattas som ledande inom sitt forskningsområde och som sammanlagt täcker cirka en femtedel av forskningsområdets vetenskapliga publikationer. Nivå 1 listar övriga sakkunniggranskade kanaler, och nivå 0 kanaler som inte uppfyller kraven för att tas upp på nivå 1. Av kanalerna på Norska listans nivå 2 är cirka 4 procent öppet tillgängliga 2021.

Analysen pekar mot att de ledande kanalerna inom respektive forskningsfält sällan är öppet tillgängliga. I tabell 3 visas antal kanaler i Svenska listan (SL), antal kanaler i Svenska listan som täcks av Bibsams transformativa avtal (Bibsam/Hybrid), samt antal kanaler i Svenska listan som är öppet tillgängliga fördelade efter vilken nivå de är i Norska listan. Andelen som visas i parentes är beräknat som andel av totala antalet av kanaler i Svenska listan (15 449), t.ex. 17 procent av alla publikationer i Svenska listan är öppet tillgängliga och 1 procent av alla publikationer i Svenska listan är både öppet tillgängliga och på Norska listans nivå 2. (se även bilaga 2 tabell 4 och 5).

Tabell 3 Fördelning av publikationskanaler i Svenska och Norska listan för 2021.

Norska listan nivå	Totalt antal kanaler i SL	Bibsam/Hybrid	Öppet tillgängliga
Nivå 0	149	28 (0%)	64 (0%)
Nivå 1	11 889	7 058 (46%)	2 162 (14%)
Nivå 2	2 537	1707 (11%)	137 (1%)
Finns inte i Norska listan	874	136 (1%)	268 (2%)
Totalsumma	15 449	8 929 (58%)	2 631 (17%)

Bibsamkonsortiets transformativa avtal förbättrar avsevärt forskares förutsättningar för att publicera sig i ledande tidskrifter enligt Norska listans kategorisering: 58 procent av de sakkunniggranskade publiceringskanalerna i Svenska listan täcks av de transformativa avtalen. Av de 2537 kanalerna som är på Norska listans nivå 2, täcks 1707 av Bibsams transformativa avtal. Det motsvarar cirka elva procent av alla kanalerna i Svenska listan och 67 procent av alla kanaler i Svenska listan som finns på Norska listans nivå 2 (se Tabell 3).

Forskares förutsättningar: målet om öppen tillgång till vetenskapliga böcker

Studien avser i detta avsnitt undersöka vilka förutsättningar forskare har för att publicera vetenskapliga böcker med öppen tillgång. Fokus ligger på att ge en bild av vilka alternativ som erbjuds, både för den som vill publicera internationellt och för den som vill publicera nationellt.

Undersökningen baseras huvudsakligen på två tidigare utredningar som har publicerats av Science Europe respektive Kungliga biblioteket. Sökningar har också gjorts på förlagens respektive ett antal forskningsfinansiärers hemsidor för att kunna ge en bild av hur andra finansiärer har ställt sig till frågan om öppen tillgång till böcker, och hur förlagen har svarat på detta. Studien presenterar även en svensk plattform för vetenskaplig granskning av och öppen tillgång till vetenskapliga böcker nämligen Kriterium.

Monografikris i Europa, lösningen – öppen tillgång?

Det internationella landskapet för akademisk bokutgivning kännetecknas enligt en rapport publicerad av Science Europe av mindre marknader med ett större antal små och medelstora förlag.² Förlagens intäkter är i allmänhet avsevärt lägre (både absolut och procentuellt sett) på bokmarknaden än på tidskriftsmarknaden.

Det som ibland kallas 'monografikrisen' är enligt rapporten en kombination av trender som påverkar produktionen och publiceringen av akademiska böcker. Upplagor och försäljning av akademiska böcker har stagnerat eller minskat under de senaste tio åren. Priset på akademiska böcker har samtidigt ökat, vilket gör det svårare för biblioteken att köpa in dem.

Författarna drar sällan direkt nytta av försäljningen, antingen genereras ingen vinst alls eller också behåller förlagen eventuella intäkter. Författare, särskilt yngre forskare, måste ofta leta efter medel för att betala de avgifter som är förknippade med bokutgivning.

Processerna för kvalitetssäkring och omarbetningar av böcker är svårt att underhålla enligt rapporten. För forskare förstärks detta av bristen på officiellt erkännande för en så pass tidskrävande verksamhet. Förlag som producerar vetenskaplig litteratur har problem med att täcka kostnaderna, som kan vara mycket höga för vissa typer av böcker. I många länder är förlagen beroende av externa subventioner, vilka generellt härrör från offentliga stiftelser eller finansiärer.

² Briefing Paper on Open Access to Academic Books, Science Europe 2019.

Marknaden för vetenskapliga tryckta böcker fungerar alltså mindre väl idag och ett skifte mot öppen tillgång kan vara ett sätt att komma förbi den rådande ”monografikrisen” enligt rapporten från Science Europe. Några rekommendationer i rapporten anger hur detta kan göras möjligt. Den mest angelägna i detta sammanhang är att forskningsfinansiärerna definierar en policy för öppen tillgång som inkluderar böcker och vidare täcker produktionskostnader för den första digitala kopian av boken, alternativt finansierar författaravgifter. Många internationella förlag erbjuder nämligen mot en avgift öppen publicering av vetenskapliga böcker. Priserna varierar, de vi har tittat på finns i ett spann mellan ca 70 000 och 130 000 SEK. Här kan till exempel nämnas Brill som debiterar cirka 100 000 SEK för 350 sidor, De Gruyter debiterar cirka 70 000 SEK och Taylor & Francis debiterar cirka 130 000 SEK. Ofta erbjuder förlagen också parallellpublicering med ett embargo.

Flera organisationer ställer idag krav på sina bidragsmottagare att vetenskapliga böcker ska publiceras med öppen tillgång.³ Här kan nämnas Horisont Europa, European Research Council (ERC), brittiska Wellcome trust, Science Foundation Ireland (SFI), the Dutch Research Council (NWO), the Swiss National Science Foundation (SNSF), Foundation for Science and Technology of Portugal (FCT) och the Austrian Science Fund (FWF) Majoriteten tillåter ett embargo om sex till tolv månader. United Kingdom Research & Innovation (UKRI) har annonserat att de kommer att införa krav på öppen tillgång till böcker från och med 2024.

Horisont Europa och ERC anger att forskaren ska budgetera för kostnader relaterade till publicering i sin ansökan och betonar särskilt att tryckkostnader inte accepteras. The Austrian Science Fund (FWF), the Dutch Research Council (NWO), brittiska Wellcome Trust och the Swiss National Science Foundation (SNSF), har ett särskilt publiceringsbidrag som gäller för öppen tillgång och som kan sökas i efterhand av forskaren eller lärosätet. Bidraget från SNSF skiljer ut sig genom att det kan sökas även av den som inte har haft forskningsbidrag från SNSF. Några, men inte alla finansiärer, anger en maximal kostnad för öppen tillgång, det lägst angivna maxbeloppet är 10 000 euro, det högst angivna är 22 000 euro.

Regeringsuppdrag till KB att samordna arbetet för öppen tillgång till publikationer

Sedan 2017 har Kungliga biblioteket (KB) ett regeringsuppdrag att samordna arbetet för öppen tillgång till vetenskapliga publikationer i Sverige.⁴ Under 2019 presenterade KB rekommendationer för det fortsatta arbetet med öppen tillgång i Sverige. Forskningsfinansiärer, forskare och lärosäten fanns representerade i samtliga arbetsgrupper som arbetade fram rekommendationerna respektive i den styrgrupp som leddes av Stockholm universitetsrektor, tillika

³ Funder requirements - overview | OAPEN. cOAlition S statement on Open Access for academic books | Plan S (coalition-s.org).

⁴ Öppen tillgång – Kungliga biblioteket – Sveriges nationalbibliotek – kb.se

ordförande i Bibsam.⁵ Syftet med KB:s rekommendationer är att synliggöra vilka utmaningar som finns och stödja forskarsamhället att uppnå målbilden.

Utredning rekommenderar finansiärer att inkludera böcker i riktlinjer

Frågan om bokpublicering med öppen tillgång utgjorde en av de fem utredningar som Kungliga biblioteket tillsatte inom ramen för det nationella samordningsuppdraget. Utredningen visar att böcker med öppen tillgång bidrar till ökad spridning och större tillgänglighet. Utredningen rekommenderar därför att lärosäten och forskningsfinansiärer inkluderar vetenskapliga böcker i sina riktlinjer.

Rekommendationerna i korthet i rapporten från Kungliga Biblioteket:

- Lärosäten och forskningsfinansiärer inkluderar vetenskapliga böcker i sina riktlinjer för öppen tillgång till publikationer.
- Lärosäten och finansiärer ger finansiellt stöd till publicering av vetenskapliga böcker med öppen tillgång.
- Lärosäten och finansiärer ger fortsatt och utökat finansiellt stöd till befintliga och nya centrala infrastrukturella tjänster för öppen tillgång samt samordning av infrastruktur.

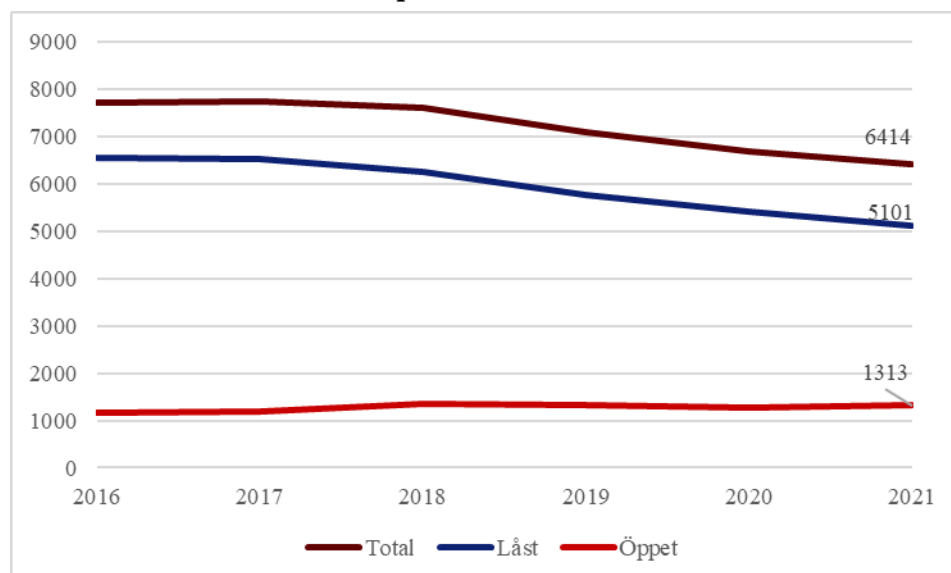
Möjligheten att publicera böcker med öppen tillgång på den svenska marknaden

En bakgrundsteckning av den svenska bokproduktionen finns också i den ovan nämnda rapporten från Kungliga Biblioteket. Den visar att den svenska marknaden för publicering av vetenskapliga böcker på många sätt följer den som tecknats ovan om den internationella situationen nämligen höga kostnader och minskad försäljning.

⁵ Bibsamkonsortiet – Kungliga biblioteket – Sveriges nationalbibliotek – kb.se

Figur 6 visar hur utgivning av vetenskapliga böcker har utvecklats i Sverige under 2016–2021. Antalet böcker som ges ut har succesivt minskat. Andelen öppet tillgängliga böcker ligger mellan 15 till 20 procent åren 2016 och 2021.

Figur 6 Utveckling av totalt antal böcker som utges, öppet tillgängliga böcker och låsta böcker i Swepub 2016–2021.

Svenska förlag kräver i normalfallet kostnadstäckning vid publicering av vetenskapliga böcker i tryckt format. Endast ett fåtal av de förlag som svarat på en enkät som skickades ut av KB, anger att produktionen finansieras via försäljningsintäkter. Forskaren söker ofta bidrag från sitt lärosäte, stiftelse eller en forskningsfinansiär för att finansiera tryckning. Det är inte ovanligt att produktionskostnaden för en bok ligger på 100 000 kronor.

I likhet med i övriga Europa finns ett flertal förlag som enligt utredningen erbjuder möjligheter för forskare att publicera böcker med öppen tillgång. Arkiv, Ellerströms, Glänta produktion, Iustus förlag, Makadam, Nordic Academic Press och Tankekraft förlag är exempel på bokförlag som vid minst ett tillfälle under de senaste fem åren, har publicerat monografier med öppen tillgång, parallellt med en tryckt version av boken. Många lärosäten i Sverige har också etablerat skriftserier för öppet tillgängliga böcker.

Även om avgifter för att göra boken öppet tillgänglig är förekommande på den internationella marknaden är sådana inte vanliga på den svenska bokmarknaden. Att forskaren deponerar sin bok i pdf-format öppet tillgängligt i ett repositorium, så kallad parallellpublicering, tillåts också i många fall utan att förlagen kräver extra betalning.

Kriterium

Vetenskapsrådet, Riksbankens Jubileumsfond och Kungliga Biblioteket finansierade 2012–2013 en studie om öppen tillgång och bokpublicering.⁶ I studien pekar författarna på framför allt två, som de såg det, problematiska aspekter av svensk vetenskaplig bokpublicering: spridningen är dålig med dagens system, och det saknas ofta kvalitetsgranskning av böckerna. Författarna föreslog ett fristående konsortium att handläggas av Vetenskapsrådet, och vidare, beskrev en process som innefattade både publicering med öppen tillgång och kvalitetsgranskning av vetenskapliga böcker.

Kriterium är en plattform som erbjuder vetenskaplig granskning (peer review) och publicering av böcker med öppen tillgång, i enlighet med utredningens förslag. Eftersom Kriterium inte är ett förlag krävs att manuskriptet också har en utgivare. Boken ges sedan formellt sett ut både i serien/på förlaget och i Kriterium. Det är förlaget eller serien som har hand om produktion och distribution av den färdiga boken.

I det internationella publiceringssystemet av böcker är sakkunniggranskning närmast ett standardiserat förfarande, medan de allra flesta svenska monografier publiceras utan regelmässig sakkunniggranskning. Det finns ett informellt granskningssystem som inkluderar olika former av kollegial granskning, till exempel genom högre seminarier vid lärosätena och detta sker parallellt med förläggares, lektörers och redaktionsråds granskningsarbete. Det informella systemet är dock inte transparent. Den svenska utgivningen av böcker blir som en konsekvens av detta många gånger otydlig vad gäller bokens vetenskapliga status, vilket kan medföra att den vetenskapliga boken tappar i värde när publicering av artiklar i vetenskapliga tidskrifter har blivit normerande även för humanister. Tidskrifterna tillämpar peer review och via den processen får publikationen en kvalitetsstämpel. Genom att ge forskare möjlighet att få antologier och monografier vetenskapligt granskade i en transparent och kontrollerad process ger Kriterium en motsvarande kvalitetsstämpel till de vetenskapliga böckerna.

Kriterium är sedan 2017 upptagen på Norska listan vilket ger ”publiceringspoäng” vid flera svenska lärosäten som använder Norska listan i sin interna fördelning av bidrag till forskning.

Att publicera med öppen tillgång via Kriterium ökar synligheten, såväl på nationell som på internationell nivå. Samtliga böcker som går via Kriterium publiceras även via Open Access Publishing in European Networks (OAPEN) och Directory of Open Access Books (DOAB) som endast tar emot sakkunniggranskade böcker. Kriteriums e-böcker görs även tillgängliga via JSTOR som är en icke-vinstdrivande organisation med uppgift att skapa och upprätthålla ett arkiv bestående av vetenskapliga tidskrifter och böcker samt att ge tillgång till dessa. Innehållet i JSTOR spänner över många discipliner, främst

⁶ A National Consortium for Open Academic Books in Sweden : An investigation funded by National Library of Sweden, Swedish Research Council and Riksbankens Jubileumsfond, Stockholm 2013.

inom humaniora och samhällsvetenskap. JSTOR innehåller idag ca 100 000 e-böcker och samarbetar med bibliotek, förlag och forskare i hela världen.

Rekommendationer

De publikationer som är resultatet av forskning som helt eller delvis finansierats av Vetenskapsrådet ska finnas fritt tillgängliga för alla, utan fördröjning. Det innebär att publicering med öppen tillgång ska ske samtidigt som forskningsresultaten publiceras i annan form, till exempel i en prenumerationsbaserad tidskrift. Kravet gäller alla typer av vetenskapliga publiceringar, till exempel artiklar, monografier, böcker och bokkapitel.

Publicering kan ske i en openaccess-tidskrift eller via en publiceringsplattform som publicerar med öppen tillgång. Publicering kan även ske i hybridform eller i form av parallellpublicering.

Den som söker bidrag från Vetenskapsrådet ska kunna räkna in eventuella merkostnader för publicering med öppen tillgång.

Publicering ska ske med en licens som tillåter att andra kan ta del av och använda forskningsresultaten, i normalfallet en CC-BY, som är den standardlicens som flera internationella organisationer rekommenderar. Licensen fungerar även för böcker men det kan i vissa fall krävs olika licenser för texten respektive bildmaterialet. Publiceringslicensen CC BY NC ND kan användas för eventuella illustrationer med bilder som är upphovsrättsskyddade.

De riktlinjer som Vetenskapsrådet beslutar om ska kommuniceras till forskare och andra intressenter via Vetenskapsrådets webbsida.

En problematik som Vetenskapsrådet har pekat på tidigare är den målkonflikt som råder mellan meritvärdering och öppen tillgång. Studien pekar på behovet att aktörerna i forskningssystemet utvecklar bedömningen av forskarnas meriter.

Källor

A National Consortium for Open Academic Books in Sweden: An investigation funded by National Library of Sweden, Swedish Research Council and Riksbankens Jubileumsfond (diva-portal.org) 2013.
ORCID-id: 0000-0003-1399-9872

cOAlition S statement on Open Access for academic books | Plan S (coalition-s.org)

Kriterium www.kriterium.se

Kungliga Biblioteket, Samordning av arbete för öppen tillgång till vetenskapliga publikationer Kungliga biblioteket 2021

Kungliga Biblioteket Utgifter för vetenskaplig publicering. Redovisning av totala utgifter för vetenskaplig publicering för universitet och högskolor med statlig huvudman. Kungliga Biblioteket 2021

Kungliga Biblioteket Rekommendationer för öppen tillgång – Kungliga biblioteket – Sveriges nationalbibliotek – kb.se. Kungliga Biblioteket 2019

Kungliga Biblioteket Bibsam: Öppen tillgång och Bibsamkonsortiet – Kungliga biblioteket – Sveriges nationalbibliotek – kb.se. Kungliga Biblioteket 2021

OAPEN Funder requirements - overview |

Science Europe "Briefing Paper on Open Access to Academic Books" Bryssel 2019, DOI: 10.5281/zenodo.4925697

Vetenskapsrådet, Förslag till nationella riktlinjer för öppen tillgång till vetenskaplig information Vetenskapsrådet 2015

Bilagor

Bilaga 1, Vetenskapsrådets policy för öppen tillgång till vetenskapliga publikationer och forskningsdata

Beslutad 2022-04-21

Diarienummer: 5.3-2022-04114

- Vetenskapsrådets policy för öppen tillgång ska beskriva riktning för verksamhetens arbete med att främja öppen tillgång. Policyn kan användas som utgångspunkt vid framtagande av styrande dokument. Vetenskapsrådet verkar för att öppen tillgång till vetenskapliga publikationer och forskningsdata blir normerande givet att detta ökar möjligheterna för att sprida och använda forskningens resultat vilket främjar såväl vetenskaplig kvalitet som nyttiggörande av forskning.
- Vetenskapsrådet verkar för att öppen tillgång till forskningsdata, enligt principen ”så öppet som möjligt och så begränsat som nödvändigt” ska bli en naturlig del av forskningsprocessen och att möjligheterna till att tillgängliggöra data öppet undersöks så tidigt som möjligt vid planering av datahantering.
- Vetenskapsrådet ska verka för att övergången till öppen tillgång sker med fokus på kvalitet och i enlighet med FAIR principerna.
- Vetenskapsrådet ska aktivt medverka i den nationella dialog som förs mellan forskningsfinansiärer, forskare, forskningsinfrastrukturer, bibliotek och lärosätesledningar i frågor om öppen tillgång, med syftet att bidra till en kulturförändring och starkare incitament för öppen tillgång.
- Vetenskapsrådet ska aktivt delta i det internationella arbetet med utvecklingen rörande öppen tillgång och där lämpligt anpassa villkor för forskningsbidrag och forskningsinfrastrukturer så att dessa följer utvecklingen.

Bilaga 2, Statistik publiceringskanaler

Tabell 4 Antal publiceringskanaler i Svenska listan (SL) som är öppet tillgängliga (ÖT) och klassade på nivå 2 i Norska listan, uppdelat på de olika forskningsämnesområdena.

Forsknings- ämnesområde	Antal kanaler i SL	Kanaler i SL som är ÖT	Kanaler i SL och i Norska listans nivå 2	Kanaler i SL som är ÖT i Norska listans nivå 2
Naturvetenskap	3 727	605 (16%)	680 (18%)	65 (2%)
Teknik	1 838	292 (16%)	257 (14%)	4 (0%)
Medicin och hälsovetenskap	4 708	1020 (22%)	650 (14%)	44 (1%)
Lantbruksvetenskap och veterinärmedicin	337	69 (20%)	38 (11%)	7 (2%)
Samhällsvetenskap	3 593	434 (12%)	625 (17%)	5 (0%)
Humaniora och konst	1 244	210 (17%)	287 (23%)	12 (1%)
Totalsumma	15 447	2 630 (17%)	2 537 (16%)	137 (1%)

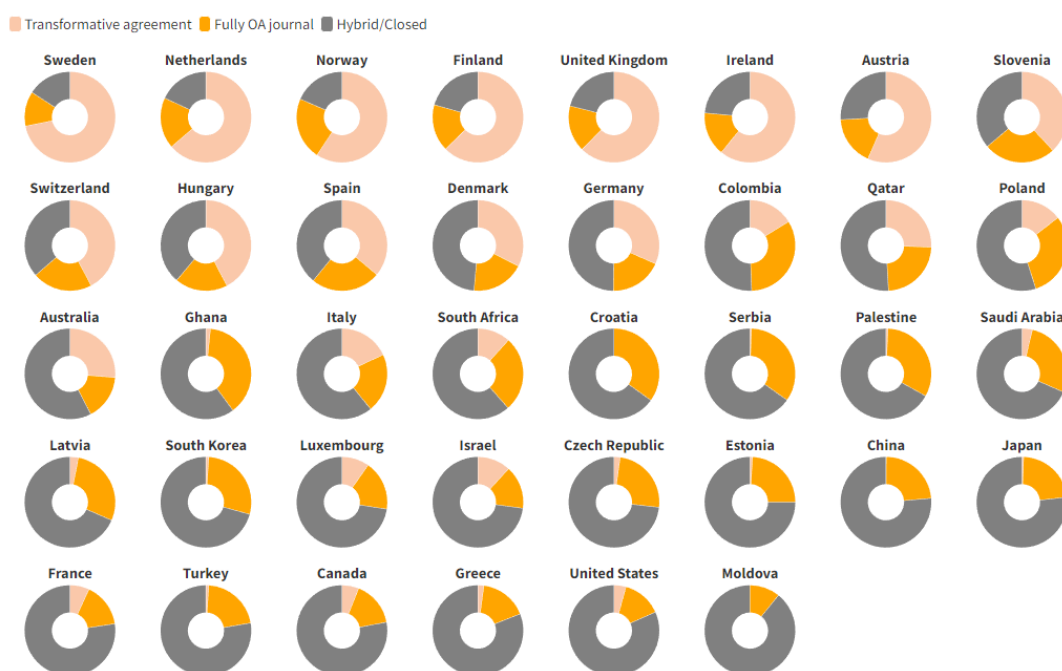
Tabell 5. Antal publiceringskanaler i Svenska listan som täcks av Bidsams transformativa avtal och som är klassade på nivå 2 i Norska listan, uppdelat på de olika forskningsämnesområdena.

Forsknings- ämnesområde	Tot. antal kanaler	Bidsam/Hybrid	Bidsam/hybrid och Norska listan nivå 2
Naturvetenskap	3 727	2 193 (59%)	408 (11%)
Teknik	1 838	968 (53%)	147 (8%)
Medicin och hälsovetenskap	4 708	25 26 (54%)	385 (8%)
Lantbruksvetenskap och veterinärmedicin	337	213 (63%)	27 (8%)
Samhällsvetenskap	3 593	2 482 (69%)	536 (15%)
Humaniora och konst	1 244	547 (44%)	204 (16%)
Totalsumma	15 447	8 929 (58%)	1 707 (11%)

Bilaga 3, Diagram transformativa avtal

Diagrammen nedan illustrerar olika länders andelar av artiklar publicerade med omedelbart öppen tillgång genom transformativa avtal; i openaccess-tidskrifter och i prenumerationsbaserade tidskrifter. De länder som ingår är begränsade till länder representerade i ESAC-registret. ESAC är en förening som är engagerat i frågor om öppen tillgång. I bilden nedan framgår att Sverige är en av de länderna med högst andel artiklar publicerade via transformativa avtal.

Figur 6 Andel artiklar publicerade omedelbart öppen tillgängliga genom transformativa avtal, i tidskrifter med fullständig öppen tillgång och bakom prenumerations baserade tidskrifter per land fram till 2022.

Source: <https://github.com/subugoe/oa2020cadata/>, ESAC Transformative Agreement Registry
TA data last updated: 26-09-2022

Vetenskapsrådet
Hantverkargatan 11B
Box 1035, 101 38 Stockholm
Tel: 08-546 44 000
E-post: vetenskapsradet@vr.se
www.vetenskapsradet.se